

KE/il 20.09.95

U-notat 17/95

UTDANNINGSPOLITIKK OG FORSKNING

SLUTTRAPPORT FRA FORPROSJEKTET

FORORD

Denne rapporten gir en kort oversikt over resultatene av forprosjektet Utdanningspolitikk og forskning. Rapporten er stilet til Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet. En gjenpart er sendt til Norges Forskningsråd til orientering.

Jeg vil rette en takk til prosjektets referansegruppe, til departementsråd Trond Fevolden og andre medarbeidere i KuF som har bistått med råd, og til Hilde Killingdalen som har skrevet de fleste manuskriptene.

Jeg vil også rette en takk til Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet for den økonomiske bistanden som har gjort forprosjektet mulig, med håp om at det legger et tilstrekkelig grunnlag for vurdering av den foreslåtte videreføring av prosjektet.

Oslo, 20. september 1995

Kjell Eide

INNHOLD

Forprosjektet

Vitenskapeligliggjøring av politikk. Et essay om bakgrunnen for prosjektet

Økonomi og utdanningspolitikk. Økonomisk forskning som premiss for utdanningspolitikken

OECD og Norsk utdanningspolitikk. En studie av internasjonalt samspill

Konklusjon på grunnlag av forprosjektets rapporter

Oppfølgingen av forprosjektet

- Vedlegg 1: Vitenskapeliggjøring av politikk
- Vedlegg 2: Økonomi og utdanningspolitikk
- Vedlegg 3: OECD og norsk utdanningspolitikk
- Vedlegg 4: Utdanningsforskning og utdanningspolitikk. En komparativ studie av den vitenskapelige diskurs
- Vedlegg 5: Den didaktiske og læreplanteoretiske forskningens betydning for læreplanarbeid/læreplanutforming i Norge
- Vedlegg 6: Den politiske tilbakevirkningen av den systematiske evalueringen av Reform 94
- Vedlegg 7: Utdanningspolitikk og forskning om ulikhet
- Vedlegg 8: FoU-ressurser til utdanningsforskning i Norge
- Vedlegg 9: Koordinering og materialbearbeiding for et mer omfattende prosjekt om utdanningspolitikk og forskning

FORPROSJEKTET

I brev til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet av 10.02.94 tok Norges forskningsråd opp spørsmålet om en utredning av betingelsene for en forskningsbasert utdanningspolitikk. Rådet peker på det prinsipielle spørsmål om forskningens plass i politikktutvikling og offentlig reformarbeid. Det heter i brevet: «Den forskningspolitiske debatten på dette området har i stor grad reflektert debattantenes ideologiske ståsted og i liten grad vært fundert på grundige analyser av forskningens plass i reformarbeid, studier av gjennomførte reformer og hvordan disse har vært koplet til forskningsmiljøer og -resultater. Med andre ord en nærmere belysning av hvilken rolle forskningen har spilt for reformenes initiering, gjennomføring og omdømme både i allmennheten og i de berørte fag- og politiske miljøer (.....) Et slikt arbeid basert på et internasjonalt sammenliknende perspektiv ville være av stor interesse for utvikling av forskningspolitiske modeller, og vi går ut fra av tilsvarende stor interesse i utdanningspolitisk sammenheng».

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet tok i mot denne utfordringen, og etter forhandlinger med Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning fikk instituttet i oppdrag å forestå et forprosjekt om utdanningspolitikkenes forhold til forskningen. Forprosjektet fikk en tidsramme på 1 år, fra 1. oktober 1994. Ekspedisjonssjef Kjell Eide i KuF ble tilstått permisjon for å lede arbeidet. Forprosjektets kostnadsramme ble satt til kr. 824.000,-, som skulle dekke prosjektlederens lønn, driftsutgifter, vitenskapelig assistanse og instituttets overhead. Prosjektet er gjennomført innenfor denne kostnadsrammen.

En referansegruppe for prosjektet fikk følgende sammensetning:

professor Lise Vislie, Pedagogisk Forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo
dekanus Petter Aasen, SV-fakultet, Universitetet i Trondheim
professor Ulf Torgersen, Institutt for Samfunnsforskning, Oslo
sekretær Mac Murray, Utbildningsdepartementet, Stockholm
fhv. statsråd Per Kleppe, Oslo
forskningsleder Karl Erik Brofoss, Utredningsinstituttet, Oslo
professor Maurice Kogan, London

Referansegruppa har hatt 3 møter, og har bistått med skriftlige og muntlige kommentarer til rapportene fra forprosjektet, og har bidratt aktivt til utformingen av et mulig oppfølgingsprosjekt.

Forprosjektet omfattet to hovedoppgaver: Dels skulle det utrede mulighetene for et mer omfattende prosjekt på dette området, som kunne føre til en allsidig belysning av samspillet mellom norsk utdanningspolitikk og forskning gjennom de senere 10-år, sett i et internasjonalt perspektiv. Dette skulle igjen inngå i et bredere program initiert av Norges forskningsråd om forskningens betydning for politikkutformingen i Norge. Prosjektet ville åpenbart kreve et omfattende arbeid basert på ulike faglige tilnærminger, basert på statsvitenskaplig, sosiologisk, pedagogisk, økonomisk og historisk kompetanse. Dels skulle prosjektlederen i forprosjektperioden selv bidra til et slikt prosjekt, med utgangspunkt i sin egen kompetanse og erfaringsbakgrunn i norsk utdanningspolitikk, forvaltning, forskning og internasjonalt samarbeid.

I det følgende er det gjort kort rede for resultatene av dette arbeidet.

VITENSKAPELIGGJØRING AV POLITIKK. ET ESSAY OM BAKGRUNNEN FOR PROSJEKTET

Den første faglige rapporten fra forprosjektet (Vedlegg 1) tar for seg norske holdninger til forholdet mellom forskning og politikk, illustrert med eksempler for det meste hentet fra utdanningspolitikken.

De første 20 årene etter den annen verdenskrig var preget av en utbredt tro på forskningens muligheter for å finne fram til løsninger på sentrale samfunnsproblemer. Slike forventninger til forskningen - ofte kalt «scientism» - var vanlig blant forskere, særlig på det teknologiske området. Men de vant også etter hvert en viss tilslutning blant politikere.

Slike forventninger ble også stilt til de nye samfunnsvitenskapene. I det miljøet av unge forskere som samlet seg om professor Arne Næss under og like etter krigen, ble det sett som en viktig oppgave for forskningen å gjøre politikken mer «rasjonell». Den filosofiske retning Næss da tilhørte, «logisk empirisme», var preget av en sterk tro på slike muligheter. Næss tok imidlertid selv visse reserverasjoner overfor de mest ekstreme positivistiske trekk ved denne retningen i

filosofien, og det samme gjaldt flere av hans disipler. Kretsen rundt Næss kom til å sette et avgjørende preg på utviklingen av norsk samfunnsforskning i etterkrigstiden.

Det sterke økonometriske miljøet som vokste fram i Sosialøkonomisk Institutt ved Universitetet i Oslo i etterkrigsårene, var også preget av stor tro på forskningens muligheter for å finne løsninger på mange av tidens sentrale politiske problemer. Ragnar Frisch var en klar eksponent for slike ideer. Men Trygve Haavelmo stod for en mer kritisk holdning, og understreket de sterkt begrensende betingelser for økonomiske teories gyldighet.

En krets av studenter, med et visst tyngdepunkt i Sosialistisk studentlag, utviklet i de første etterkrigsårene en noe annen holdning til forskningens politiske rolle. Her fantes det lite tro på forskningens muligheter for å finne det «riktige» svaret på sentrale politiske problemer. Men særlig samfunnsforskningen burde kunne bidra til en bredt akseptert oppfatning av samfunnsforholdene, og av sentrale samfunnsmessige sammenhenger. Dette ville så kunne lette forhandlingene mellom de sterke interessegrupper i vårt korporativt pregede samfunn ved å klarlegge hvor de genuint politiske motsetningene lå. En slik omforenet forståelse av samfunnets tilstand og funksjonsmåte ville gjøre det lettere å nå fram til temporære løsninger av samfunnsproblemer, i samsvar med de politiske maktforholdene til enhver tid. Personer fra denne studentkretsen kom etter hvert til å gå inn i sentrale offentlige stillinger.

Norsk samfunnsforskning kom i realiteten i stor grad til å få nettopp et slikt preg i de første par 10-årene etter krigen. Den kunne ha kritiske innslag, men var først og fremst opptatt av å bygge opp en omforenet kunnskapsbase som det politiske forhandlingsspillet kunne bygge på. En rekke framstøt for instituttetablering og -utbygging i etterkrigstiden må forstås på en slik bakgrunn. Det ble en viktig forutsetning for den «nordiske styringsmodellen» som fant sin form i denne tiden. Denne modellen var ikke minst preget av at omfattende reformer bygget på grundige faglige utredninger, på forhandlinger mellom interesserte parter, og på en gradvis gjennomføring som kunne gi de praktikere som skulle sette reformene ut i livet, en viss eiendomsfølelse overfor reformene. Framveksten av planleggingsavdelinger i de fleste norske departementet i 1960-årene, med nære kontakter til samfunnsforskningen, var et klart ledd i dette styringssystemet.

Utover i 1960-årene spredte det seg en viss skepsis overfor denne formen for samspill mellom forskning, kunnskap og politikk. I sin ekstreme form kom dette til uttrykk i «ungdomsopprøret» omkring 1970. Det innebar for mange en fullstendig avvisning av mulighetene for en omforenet oppfatning av samfunnsforholdene, det dreide seg om fundamentalt uforenlige former for virkelighetsforståelse. Forskningen tjente i stor utstrekning til å kamuflere grunnleggende konflikter, og dermed til å bevare den eksisterende samfunnsstruktur. Denne holdningen innebar i realiteten en avvisning av den forhandlingspregete sosialdemokratiske styringsform.

Opprøret satte dype spor både i forskningen og i politikken. Det svekket sentrale myndigheters autoritet, og bidro til en bølge av «desentralisering» og «deltakerstyring». Det svekket også forskningens autoritet som kilde til ubestridt kunnskap om samfunnsforhold. Samtidig ble det demonstrert meget klart at forskning kan fungere politisk, den kan ikke være «nøytral».

Reaksjonen mot opprøret senere i 70-årene, og «høyrebølgen» i 80-årene, ble noe svakere hos oss enn i svært mange andre land. Men heller ikke hos oss restaurerte den tilliten til forskningsbasert kunnskapsautoritet, eller til politisk stillingsautoritet. Etter hvert vokste det fram, hos oss som i andre land, en viss politisk avmaktfølelse: Kan komplekse moderne samfunn i det hele tatt styres politisk? Det politiske «problemformuleringsprivilegium» var i stor grad overtatt av media, og internasjonaliseringen førte til tap av kontroll over sentrale politiske handlingsparametere. Styringsproblemene ble ytterligere forsterket ved at overgangen fra et industrisamfunn til et postindustrielt samfunn skjedde mens industrisamfunnets maktstrukturer fremdeles var i behold, og bare gradvis ble svekket. Den naive troen på forskningens muligheter for å finne løsningen på politiske problemer var borte.

Men nettopp avmaktfølelsen i politiske kretser skapte et økt legitimeringsbehov, og her var forskningen stadig god å ty til. Henvisning til forskningsresultater - vanligvis selektivt utvalgt - ble stadig vanligere som begrunnelse for politiske initiativer, uten at dette synes å ha noen sammenheng med økt tiltro til forskningen. Kanskje nettopp mistilliten til forskningen i politiske kretser gjorde det lettere å bruke den politisk. Forskningen, og ikke minst samfunnsforskningen, ble utsatt for strammere politisk styring, og forskerene var ikke upåvirket av de politiske signalene. Kanskje vektleggingen på evaluering kan oppfattes som en form for «vitenskapeliggjøring» av politikken, men evalueringenes vitenskapelige legitimitet er høyst tvilsom.

I 90-årene er bruddet med den tradisjonelle nordiske styringsmodellen blitt klarere markert. Politiske reformer skal ikke lenger være gjenstand for omfattende og langvarige utredninger, og formelle og uformelle høringer med interesserte parter, med sikte på klarlegging av de foreliggende kompromissmuligheter. Reforme skal gjennomføres raskt og effektivt, og så «blir veien til mens vi går». Styringen skjer ved evaluering av reformenes resultater, med tilbakemeldinger til politiske myndigheter for eventuell kursjustering.

Det er en politikk som lett kan øke konfliktnivået i det politiske liv. Samtidig reiser det spørsmålet om de politiske kostnader ved kursjustering når reformene har vært presset igjennom på denne måten. Man eksprimenterer ikke ustraffet med et helt folk dersom eksperimentet viser seg å være mindre vellykket.

Et særtrekk ved norsk samfunnsforskning, som antakelig har sin bakgrunn i dens rolle i vår tradisjonelle styringsmodell, har vært fraværet av partsorienterte, forskningsbaserte «think tanks». Her skiller vi oss klart ut fra særlig de anglo-saxiske land. En del spredte forsøk i denne retning har vært gjort hos oss, men det har sjelden vært vellykket. For våre forskningsinstitusjoner har det vært svært viktig å markere at de ikke «tar parti». Med den utvikling som har funnet sted i de senere årene, som blant annet ble klart demonstrert i EU-debatten, kan det være spørsmål om vi også her står overfor et tidsskille, med framvekst av forskningsinstitusjoner som mer eller mindre åpent kjemper for en «sak».

Den norske utviklingen som skisseres i rapporten, har sine paralleller i andre land, og kan i stor grad ses som en refleks av internasjonale strømninger. Men det er interessante norske avvik, som den nære koplingen mellom samfunnsforskningen og den samfunnsmessige styringsmodellen som utviklet seg etter den annen verdenskrig. Ungdomsopprøret fikk en noe annen utvikling hos oss enn i andre land, og høyrebølgen nådde oss senere og i mildere form. Antakelig har samspillet mellom forskning og politikk i Norge også avvikende trekk fra det vi vanligvis finner i andre land. Men det er mulig at 90-årene innebærer en nærmere tilpassing til internasjonale trender på dette området. Til tross for en større tendens i politikken til å vise til forskningsbasert kunnskapsautoritet som premiss for beslutninger, kan det synes som om det er sterkere tendenser til politisering av forskningen enn til vitenskapeliggjøring av politikken.

Den første prosjektrapporten er først og fremst et forsøk på å utvikle hypoteser. Kan de skisserte endringene i samspillet mellom samfunnsforskning og politikkutforming finnes igjen i forholdet mellom de enkelte forskningsdisipliner og politikken i utdanningssektoren? Hva innebærer omleggingen av denne nordiske styringsmodellen for forskningens rolle, og for dens innvirkning på den politiske styringen? Er det i det hele tatt mulig å observere mer konkrete sammenhenger mellom forskningsresultater og politisk styring, og gjennom hvilke kanaler har en slik påvirkning i tilfelle oppnådd å bli premiss for politiske beslutninger? I hvilken grad avviker de norske erfaringene stadig fra erfaringene på dette feltet i andre land? Har forskningens rolle i politikken sammenheng med de personer, særlig på embetsmannsnivå, som kan fungere som et bindeledd mellom politikk og forskning, og hvordan virker organiseringen av sentraladministrasjonen inn på dette samspillet?

ØKONOMI OG UTDANNINGSPOLITIKK. ØKONOMISK FORSKNING SOM PREMISS FOR UTDANNINGSPOLITIKKEN

Denne studien (Vedlegg 2) er klart avgrenset til utdanningspolitikken. Også når det gjelder den økonomiske tenkningen er det foretatt en viss avgrensing: At økonomiske goder har verdi, og at oppgaver bør løses med minst mulig bruk av ressurser, er ideer som er noen tusen år eldre enn den økonomiske forskningen, og er ikke tatt i betraktning her. Men økonomenes forsøk på å si noe om hvordan økonomisk velstand eller effektiv virksomhet kan oppnås, faller innenfor studiens ramme. Økonomiske forskningsresultater som kan ha påvirket vår generelle politikk, med konsekvenser også for utdanningspolitikken, er bare tatt med i den grad utdanningspolitikken har vært spesielt berørt.

Rapporten bygger i hovedsaken på en studie av politisk argumentasjon. Materialet er først og fremst utdanningspolitiske dokumenter fra Regjeringen i tidsrommet etter den annen verdenskrig, og da først og fremst Regjeringens langtidsprogrammer, og viktige Stortingsmeldinger og komiteutredninger fra fagdepartementet. Slike dokumenter gir et bilde av den utdanningspolitiske tenkningen hos sentrale instanser i vårt politiske miljø gjennom 50 år. Men de forteller samtidig noe om hva slags argumentasjon disse instansene har funnet hensiktsmessig for å oppnå oppslutning om Regjeringens politikk. De skal både redegjøre for Regjeringens syn og «selge» politikken. Rapporten gir også en oversikt over hvordan ulike deler av økonomisk teori har vært trukket fram i den utdanningspolitiske argumentasjonen på forskjellige tidspunkter.

Den økonomiske argumentasjonen for utdanningspolitikken har gått i bølger, stort sett parallelt for Regjeringens langtidsprogrammer og fagdepartementets dokumenter. Men med unntak av de aller siste årene får de økonomiske argumentene en noe større plass i langtidsprogrammene enn i fagdepartementets utredninger og meldinger. Det kan ha sammenheng med noe ulike holdninger i Finansdepartementet og i fagdepartementet. Men fagdepartementet har stort sett hatt god kontroll også over langtidsprogrammene utdanningspolitiske formuleringer. Det er derfor sannsynlig at forskjellen ligger på et annet plan: I langtidsprogrammene henvender også fagdepartementet seg til allment interesserte mennesker, mens departementets egne dokumenter og utredninger i større grad er rettet mot sektorens egne folk - de som skal gjennomføre politikken, - og det preger argumentasjonen.

De siste årene viser imidlertid en noe annen tendens. Her har fagdepartementets dokumenter en sterkere vektlegging på økonomisk argumentasjon enn langtidsprogrammene. Det kan kanskje ha noe å gjøre med forholdet mellom fagdepartementets sektorpublikum og dets politiske ledelse.

Regjeringens langtidsprogrammer avviker også på en annen måte fra fagdepartementets dokumenter. Langtidsprogrammene har i årenes løp hatt en skiftende politisk funksjon. 1950-årenes langtidsprogrammer fastla spesielle mål for samfunnsutviklingen på ulike områder, og var i betydelig grad styrende for Regjeringens og sentraladministrasjonens arbeid på dens ulike aktivitetsområder. 1960-årenes programmer konsentrerte seg sterkere om den offentlige virksomheten, på bakgrunn av den gradvise nedbyggingen av samfunnsmessige reguleringer. Men de inneholdt fortsatt forholdsvis detaljerte programmer for de enkelte departementers virksomhet. 1970-årenes programmer konsentrerte seg om samspillet i den offentlige virksomheten som helhet, med særlig vekt på tversgående problemstillinger. De mistet dermed mye av sin styringseffekt overfor det enkelte departement og dets virksomhet. 1980-årenes programmer var preget av behovet for omforenede formuleringer om koalisjonsregjeringers politikk, men ble samtidig bevisst diffuse på områder hvor regjeringspartnerene ikke hadde avklart felles politiske standpunkter. 1990-årenes programmer understreker igjen politisk helhetstenkning, men uten 1970-årenes prinsipielle drøfting, eller 1950-årenes spesifiserte målorientering.

I fagdepartementets dokumenter kan en finne en svak refleks av de samme svingninger, men hovedtendensen er at fagdepartementet etter hvert har kommet til å se langtidsprogrammene som

et mindre viktig forum for sentrale avgjørelser i forbindelse med dets politikk, og for presentasjon av denne politikken.

Gjennom de siste 50 årene har vektleggingen på økonomisk argumentasjon for utdanningspolitiske tiltak vanligvis vært nokså beskjeden sett i forhold til andre typer argumenter, som den enkeltes personlige utvikling og vekstmuligheter, og utjevning av sosiale, geografiske, kjønnsmessige og andre personlig betingete ulikheter. Og den drivende kraft bak den enorme utbyggingen av utdanningssystemet som har funnet sted i denne perioden, har helt klart vært søkningen til utdanning. Forestillinger om at norsk utdanningspolitikk har vært dominert av hensynet til landets økonomiske prestasjonsevne, finner ingen klar bekreftelse i det materialet som er gjennomgått i denne studien.

Det er imidlertid betydelige variasjoner i den relative vektleggingen på ulike motiveringer for utdanningspolitiske framstøt. 1950-årene og begynnelsen av 1960-årene preges av «oppdagelsen» av utdanning som en vesentlig faktor bak samfunnets økonomiske prestasjonsevne. Her kan en kanskje snakke om et «push» av forskningsresultater på politikken. Men det skjedde samtidig i en situasjon hvor politikere i Norge, som i andre land, var nokså oppgitt over at tradisjonelle investeringer i fysisk kapital ga så liten avkastning i form av økt produktivitet. Det var også et «pull» til stede, og til sammen hadde dette utvilsomt en reell innvirkning på den politiske viljen til å satse på utdanning i denne perioden.

I 1960-årene spilte denne typen økonomisk argumentasjon mindre rolle, og i 1970-årene ble den praktisk talt borte. Det hadde kanskje ikke så mye å gjøre med en svekket tro på utdanningens økonomiske betydning som med svikten i slike resonnementers effekt som politisk salgargument. I 1980-årene ble det i tillegg et politisk mål å redusere de offentlige utgiftene, og da var det opportunt å nedvurdere betydningen av utgiftskrevende offentlige sektorer som utdanning.

Interessen for utdanningen som økonomisk vekstfaktor og for landets økonomiske konkurransevne fikk en oppblomstring mot slutten av 1980-årene. I motsetning til 1950-årene skyldtes det imidlertid ingen «push»-effekt, det lå ingen ny forskningsmessig innsikt til grunn. Men den internasjonale bølgen som norsk politikk her knyttet seg til, var primært et utslag av en uvilje mot å rokke ved fundamentale trekk ved landenes økonomi, som skapte en omfattende

arbeidsløshet. Satsing på utdanning var politisk ufarlig, og hadde i alle fall en politisk symbolfunksjon, i tillegg til den umiddelbare avlastningseffekten i arbeidsmarkedet. Legitimeringsfunksjonen slår her klart igjennom.

Den argumentsmessige vektleggingen på utdanningens betydning for økonomien er i hele denne perioden bare i beskjeden grad avhengig av Regjeringens politiske farge. Det viktigste synes å være «tidsånden» - dominerende holdninger og tenkemåter knyttet til internasjonale idestrømninger. Den faktiske politikken viser imidlertid større kontinuitet, og er noe mindre influert av slike strømninger.

En annen årsak kan imidlertid også ha bidratt til variasjonene i argumentasjonen. Når store reformer er i emning, appelleres det til allmenne samfunnsmessige mål. I perioder preget av gjennomføring av politisk fastlagte reformer, rettes argumentasjonen mer mot sektorens egne mål. Utviklingen gjennom de siste 50 årene viser godt samsvar med en slik teori.

Ressonementer hentet fra bedriftsøkonomien om hvordan virksomhet skal drives effektivt, har også blitt trukket inn i den utdanningspolitiske debatten i de siste 10-15 årene. Her dreier det seg imidlertid heller ikke om nye forskningsresultater som kan påvirke politikken i en ny retning. Det er snarere et spørsmål om å legitimere den lavere politiske prioritering i 1980-årene av en populær offentlig sektor. I tillegg skapte styringsproblemer, politisk avmakt og sviktende legitimering av politisk autoritet et sterkt behov for symboler som kunne demonstrere Regjeringens effektivitet og handlekraft.

Men også andre momenter kom til i denne sammenheng. Den tidligere stilltiende aksept av at sektorens egen ekspertise skjønte seg best på hvordan ressursene kunne brukes på et vettig vis, ble i noen grad skjøvet til side av troen på at eksterne eksperter hadde bedre rede på effektiv virksomhet, selv om de var ukjent med virksomhetens art. Bak dette lå en mer generell, tverrpolitisk skepsis til det som ble oppfattet som en økende profesjonsmakt på ulike områder, som ble tildelt noe av skylden for den økende politiske avmaktsfølelsen.

Denne fornyete tillit til økonomisk ekspertise innebar at man erstattet en form for profesjonsmakt med en annen. Det er ingen ukjent politisk taktikk å pusse en profesjon på en annen for å gi politikere et visst handlingsrom i det faglige ingenmannsland mellom profesjonenes skyttergraver. Men en slik politikk kan bare lykkes dersom maktbalansen mellom profesjonene holdes under kontroll, og står i forhold til den relevante ekspertisen som profesjonene har. 1980-årenes politikk kan neppe sies å være vellykket i så måte.

Først og fremst skyldes dette at økonomenes teorier er utviklet i forhold til virksomhet av en helt annen type enn langvarige tjenesteytende prosesser, hvor prosesskvaliteter ofte er viktigere enn noe mål for det endelige resultat. Virksomhetens mål er mangedimensjonale, og en «optimalisering» av virksomheten med sikte på et fåtall av disse målene, er mer villedende enn veiledende. I tillegg er prosessens resultater mer bestemt av forhold utenfor skolen enn av skolens egen innsats, og den «merverdi» som skolen tilfører, lar seg ikke bestemme. 1980- og 90-årenes effektivitetspolitikk i skolesektoren må langt på vei karakteriseres som forsøk på å styrke politikken «effektivitetsimage».

Økonomenes påvisning av sammenheng mellom et samfunns utdanningsnivå og dets økonomiske prestasjonsevne ga ingen svar på spørsmålet om hva det er med utdanning som skaper slike sammenhenger. De observerte sammenhengene viste seg også lite stabile overfor eksterne faktorer, og ga liten indikasjon på hva som i en gitt situasjon ville være en fornuftig politikk. Argumentasjonen om at utdanningens økonomiske betydning ga grunnlag for spesiell satsing på særskilte utdanningsområder, som teknikk, naturvitenskap og økonomi, ble ikke bekreftet av de videre undersøkelser. Økonomisk forskning har heller ikke kunnet underbygge troen på at spesielle fag, eller spesielle undervisningsformer, er særlig viktige i økonomisk sammenheng. Det er sannsynlig at slike forhold spiller en rolle, men det må søke sin forskningsmessige begrunnelse i andre forskningsgrener. Og de indikasjoner som foreligger der, gir andre svar enn de politikere har søkt å utlede av økonomiske resonnementer.

Nye styringsformer, hentet fra bedriftsøkonomien, har satt et sterkt preg på statsforvaltningen i de senere år. Det har skjedd uten noen gjennomdrøfting av slike styringsformers hensiktsmessighet for offentlig tjenesteyting på områder som utdanning. Den utbredte skepsis som fantes i organisasjonsteoretiske forskningsmiljøer, både i Norge og internasjonalt, ble her neglisjert. Ideenes egnethet som effektivitetssymboler var fristende for politikerene, og de kunne

også være et velegnet våpen for spesielle profesjonsgrupper i statsadministrasjonens interne kompetansestrid.

Liknende symboleffekter kan ligge bak forsøkene på å få inn elementer av markedsstyring, som institusjonell og personlig konkurranse, og positive eller negative økonomiske sanksjoner i den offentlige styringen. Heller ikke her gir relevant forskning eller praktisk erfaring noe solid grunnlag for troen på de postulerte virkninger av slike styringsmidler. Her, som i de tilfellene som er nevnt ovenfor, har ideologiske motiver spilt den viktigste rollen. Det som fantes av viten, kunne ikke stå seg mot den politiske viljen.

Forskningsbaserte økonomiske premisser for utdanningspolitikken har i denne tidsperioden i stor utstrekning vært produsert i Norge, og gjerne i tilknytning til fagdepartementets arbeid. Kontakten med den internasjonale forskningen på dette området var gjennom mange år meget nær, og norske bidrag spilte en rolle i den internasjonale faglige utviklingen. Viktig i denne sammenheng var det at vi på norsk side utviklet en utdanningsøkonomisk ekspertise som kunne foreta en kritisk vurdering og siling av de internasjonale motebølgene som fra tid til annen har skyllet over de vestlige land på dette området. Den kunne til tider fungere som en motekspertise basert på utdanningssektorens egne premisser, også i forhold til vårt eget økonommiljø.

I 1980-årene sviktet denne forutsetningen delvis. Men ser en 50-årsperioden som helhet, er det antakelig riktig å konkludere med at forskningsbaserte økonomiske premisser for utdanningspolitikken har spilt en mindre rolle i Norge enn i svært mange andre vestlige land (for ikke å snakke om Øst-Europa og mange utviklingsland). Kanskje økonomiens viktigste betydning for norsk utdanningspolitikk i denne perioden har vært at den langt på vei har skjermet norsk utdanningspolitikk mot en overdreven og faglig ubegrunnet bruk av økonomiske argumenter. Men dagens politikk kan reise tvil om dette er en varig tilstand.

OECD OG NORSK UTDANNINGSPOLITIKK. EN STUDIE AV INTERNASJONALT SAMSPILL

De politiske impulsene utenfra som har spilt størst rolle for norsk utdanningspolitikk i de siste 50 år, har antakelig kommet gjennom det politiske samarbeidet i Norden. Faglige impulser av betydning for politikkkutformingene har nådd våre fagmiljøer og praktikermiljøer gjennom internasjonalt faglig samarbeid av mer eller mindre formell art, og kan ha funnet veien til politiske beslutningstakere gjennom de norske faglige miljøene. Internasjonale organisasjoner for regjeringssamarbeid har imidlertid også spilt en viktig rolle i denne sammenheng, og av disse har utvilsomt OECD vært den viktigste. Den tredje studien i forprosjektet (Vedlegg 3) forsøker å belyse virksomheten i denne organisasjonen, og de omfattende kontakter som etter hvert utviklet seg mellom den og det norske politiske og faglige miljøet på utdanningsområdet.

Dette internasjonale regjeringssamarbeidet hadde sitt utgangspunkt i Organisation for European Economic Cooperation (OEEC), som fikk i oppdrag å samordne de vest-europeiske lands økonomiske politikk i samband med Marshall-planen. Målet var å gjenreise de vestlige lands økonomier og å bygge ned hindringene for internasjonal handel. Bak dette lå igjen den kalde krigen, og en tro på at ved å bringe de vest-europeiske økonomiene i balanse, og å skape større velstand for alle, kunne en demme opp for den kommunistiske innflytelsen i disse landene. 30-årenes økonomiske kriser måtte unngås, og krigserfaringene tydet på at økonomiske planlegging kunne være et viktig virkemiddel for dette formålet.

I løpet av noen år lyktes det de vest-europeiske land langt på vei å stabilisere sine økonomier. Men produktivitet utviklingen var svak, og det var et veldig «gap» mellom vest-europeisk og amerikansk teknologisk nivå og økonomisk produktivitet, som skapte stor skjevhet i handelsbalansen. Spørsmål om produktivitetssøking ble derfor etter hvert et sentralt spørsmål i OEEC-samarbeidet, og det ble opprettet et nettverk av produktivitetstiltak i medlemslandene.

Sputnik-sjokket i 1957 skapte også den oppfatning i den vestlige verden at man var i ferd med å bli forbigått av russerne når det gjaldt teknologisk forskning og utdanning. Sovjetsamveldet syntes å ha vært i stand til å utvikle forholdsvis langt større ressurser når det gjaldt teknisk og naturvitenskapelig arbeidskraft enn Vesten. Tilskyndet av USA etablerte OEEC derfor i 1958 en

egen underkomite for «Scientific and Technical Personnel» (CSTP). Denne komiteen satte igang en omfattende kartlegging av de vestlige lands personellressurser og utdanningskapasitet innenfor teknologi og naturvitenskap. I Norge hadde Forskningsrådenes fellesutvalg i 1955 foretatt en omfattende undersøkelse av tilgangen på og behovet for akademisk arbeidskraft. I samarbeid med de tre forskningsråd opprettet også Fellesutvalget en underkomite, «Utvalget for spesialutdannet arbeidskraft» som gjennom flere år fulgte opp utviklingen på dette området, og som søkte kontakt med tilsvarende utredningsvirksomhet i land som Nederland og Sverige. Utvalget fulgte også med interesse det arbeidet som OEEC tok opp på dette feltet.

STP-komiteen angrep imidlertid også problemene fra en annen synsvinkel, gjennom forsøk på å avklare sammenhengene mellom utdanning og økonomi. I rapporten om Økonomi og utdanningspolitikk er det gjort rede for hvordan norske undersøkelser av disse sammenhengene allerede i 1951 kom til å påvirke utformingen av Regjeringens langtidsprogrammer. Gjennom Nordisk Kulturkomisjon ble disse ideene spredt til sentrale økonomisk-politiske fagmiljøer i de andre nordiske land. En av dem som engasjerte seg i dette, var dansken Henning Friis, som ble den første formann for STP-komiteen i OEEC. Han fikk etablert et eget utvalg under komiteen, «Study Group in the Economics of Education», som samlet en gruppe sentrale økonomiske eksperter med interesse for samspillet mellom økonomi og utdanning. Den drivende kraften blant disse var lederen for den svenske økonomiske langtidsplanlegging, Ingvar Svennilsson, som også var blitt interessert i disse problemene gjennom samarbeidet i Nordisk Kulturkomisjon. I 1961 ble lederen for sekretariatet i Forskningsrådenes fellesutvalg, Kjell Eide, kalt til Paris for å lede en vesentlig del av sekretariatsarbeidet under STP-komiteen. Han hadde stått for de norske undersøkelsene i 1951, og senere for Fellesutvalgets utredninger om akademisk arbeidskraft, og var også sekretær for Nordisk Kulturkomisjon.

OEEC ble i 1961 omdannet til en mer omfattende organisasjon, Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). Med dette kom USA, Canada, Australia og New Zealand med som medlemmer, og senere også Japan. Organisasjonens mandat ble mer omfattende, og dens oppgaver ble utvidet fra økonomisk stabilisering og handelsfrigjøring til generell økonomisk vekst i medlemslandene. Det ga også et utvidet perspektiv for STP-komiteens arbeid.

I Washington-konferansen høsten 1961 ble arbeidet fra Study Group in the Economics of Education om sammenhengen mellom utdanning og økonomi presentert for en samling av OECD-landenes ledende politikere. Konferansens hovedbudskap var at den forutsatte vekst i landenes økonomier ville kreve en meget omfattende utbygging av deres utdanningssystemer. Det var en avgjørende forutsetning for realiseringen av slike dristige økonomiske målsettinger som OECD-landene hadde vedtatt i fellesskap. Budskapet ble oppfattet, og fikk et sterkt politisk gjennomslag.

I OECD arbeidet Eide med tre hovedprosjekter: Det første gjaldt en mer omfattende kartlegging av OECD-landenes ressurser av akademisk utdannet arbeidskraft, og utdanningskapasiteten på dette området. Det var den første studien i sitt slag, og den ga også grunnlaget for OECDs senere arbeid med sammenliknende utdanningsstatistikk. Study Group in the Economics of Education ble omdannet til en «think tank», som tok for seg sentrale temaer som «restfaktoren» i økonomisk vekst, nasjonal organisering av utdanningsplanlegging, finansiering av utdanning, og sosiale mål for utdanningspolitikken. Konferansene om disse spørsmål trakk til seg internasjonale eksperter på toppnivå.

Det mest omfattende prosjektet ble likevel et program for etablering av organer for utdanningsplanlegging i medlemslandene. I løpet av få år ble slike organer opprettet i et flertall av OECD-landene. Lederene for planleggingsorganene ble samlet til hyppige møter i OECDs regi for drøfting av de nasjonale planer som etter hvert ble utarbeidet, og av planleggingsmetoder og faglig arbeid av betydning for planleggingen. Et omfattende stipendprogram for planleggere ble også etablert, med forankring i de nasjonale planleggingsorganene. De nasjonale planene ga et nytt innhold til de «eksamineringer» av landenes utdanningspolitikk som STP-komiteen hadde satt igang, og ga eksaminasjonsrapportene langt større politisk tyngde. De ble også etter hvert et viktig bidrag til sammenliknende utdanningsforskning.

Gruppen av utdanningsplanleggere, med sin sentrale politiske forankring, ble etter hvert et viktig politisk instrument, og kunne oppfattes som en konkurrent til STP-komiteen. OECDs sekretariat hadde tidligere satset sterkt på kontakten med økonomiske myndigheter i medlemslandene, også når det gjaldt utdanningspolitiske spørsmål. Men planleggingsprogrammet demonstrerte at utdanningssamarbeidet i OECD måtte forankres i direkte kontakt med de nasjonale

utdanningsmyndigheter. Det ga et langt mer solid grunnlag for den videre utvikling av samarbeidet på dette området, men det skapte også spenninger i forhold til resten av OECD, med dens orientering mot økonomisk-politiske problemstillinger. Disse spenningene har vært et konstant innslag i OECD-samarbeidet fram til i dag.

Norske myndigheter forholdt seg nokså passive overfor utdannings samarbeidet i OECD tidlig i 1960-årene. I 1964 ble imidlertid Eide hjemkalt for å ta over ledelsen av en ny avdeling i Kirke- og undervisningsdepartementet, Avdelingen for utredning og planlegging. Denne avdelingens oppgaver ble nært knyttet til OECD-samarbeidet om utdanningsplanlegging. Avdelingen utarbeidet en langtidsplan for utdanningssektoren i Norge, som ble integrert i Regjeringens langtidsprogram. Den satte i gang et omfattende utredningsarbeid, som kom til å danne en viktig del av bakgrunns materialet for de omfattende komiteutredninger om grunnskolen, videregående utdanning og høyere utdanning som Norge fikk i den siste del av 1960-årene.

Temaene for dette utredningsarbeidet hadde nær sammenheng med temaer som også ble tatt opp i OECD. Men den norske utdanningspolitikken i disse årene lå på mange måter i forkant av de politiske problemstillingene som OECD tok opp, og OECDs utredningsarbeid virket mer som en legitimering av de retningslinjer som den norske politikken fulgte, enn som en inspirasjon til en slik politikk. Den voldsomme utgiftsøkningen i utdanningssektoren i 1960-årene måtte imidlertid legitimeres i forhold til andre påtrengende behov, og argumenter kunne hentes fra OECD. Den vidtgående omleggingen av strukturen i høyere utdanning kunne påvises å være i takt med tidens internasjonale trender. Det samme gjaldt i høy grad forlengelsen av obligatorisk grunnutdanning som en enhetsskole, og den sterke ekspansjonen i videregående utdanning med gradvis nedbygging av skillet mellom allmenn- og yrkesutdanningen. Etter hvert fikk også vår forholdsvis radikale lovgiving om voksenopplæring bekreftelse i den internasjonale vektleggingen på denne delen av utdanningssystemet.

Det politiske klimaet i OECD var preget av regjeringenes villighet til å la organisasjonen fungere som en slags «think tank» for utprøving av nye politiske ideer. Det hadde sammenheng med at medlemslandenes regjeringer i denne tiden representerte svært ulike politiske holdninger, samtidig som OECD-sekretariatet og de nasjonale eksperter som ble trukket inn gjennom planleggingsprogrammet og landseksamineringene, gjerne var orientert i retning av utdanningspolitiske reformer. De nordiske land var inne i en sterk reformperiode på det

utdanningspolitiske området, og ble ofte sett som foregangsland i OECD. De nordiske representantene spilte også nært sammen, og det er ingen tvil om at til langt ut i 1970-årene var det politiske innslaget i OECDs utdannings samarbeid sterkt preget av de nordiske land.

Mot slutten av 1960-årene var imidlertid OECD-samarbeidets hovedtemaer i noen grad utspilt. Forskningen om utdanningens økonomiske betydning var kommet inn i en blindgate, og troen på arbeidskraftprognoser som grunnlag for utdanningsplanlegging var sterkt svekket. Planlegging var fortsatt viktig, men den måtte åpenbart forankres langt sterkere i utdanningssektorens interne problemstillinger, knyttet til fagområder som sosiologi og pedagogikk. Og framfor alt skapte ungdomsopprøret en ny utdanningspolitisk dagsorden, som skjøv mange av de tradisjonelle problemstillingene i bakgrunnen.

Et av OECDs svar på dette, var etableringen av Center for Educational Research and Innovation (CERI). Denne organisasjonen, som fikk sitt eget OECD-oppnevnte styre, stod noe mer uavhengig overfor regjeringene enn STP-komiteen, og den var forutsatt å arbeide mer forskningsmessig enn den mer politiske Utdanningskomiteen, som erstattet CSTP. Sekretariatsmessig fikk imidlertid begge organer samme ledelse.

Viktig for utdannings samarbeidet i OECD i 1970-årene var organisasjonens holdning til ungdomsopprøret. I motsetning til mange medlemsland, hvor den politiske polariseringen var meget sterk, tok OECD-sekretariatet kontakt med ungdomsopprørerne. De nye ideene som kom fram - kravet om «relevans» i utdanningen, demokratisering og medbestemmelse i utdanningsinstitusjonens ledelse, interdisiplinært samarbeid og nærmere kontakt mellom institusjonene og samfunnet rundt dem - ble alle tatt opp og studert. Det gjaldt også de nye institusjonsdannelser og styringsordninger som ble forsøkt i en rekke land. OECDs behandling av disse fenomenene var nøktern, men også preget av en ekte interesse for hva som kunne være av verdi i slike politiske «innovasjoner».

I Norge, som i en rekke andre land, spilte OECDs holdning i denne sammenheng en viktig rolle som formidler. Den ga legitimering av behovet for reformer, og bidro til en viss aksept også i regjeringkretser av at enkelte av de nye ideene var verdt å overveie og prøve. Oppfatningen hos

norske skolemyndigheter var nok stort sett at vi taklet opprøret på en bedre måte enn mange andre land, men den internasjonale interessen for de nye ideene gjorde dem nok også mer akseptable i vårt politiske miljø.

Det økonomiske tilbakeslaget i den senere del av 70-årene, og den politiske høyrebølgen som både skapte og ble skapt av den «økonomiske krisen», kom på utdanningsområdet først og fremst til uttrykk gjennom en nedprioritering av utdanningspolitikken. Koplingen mellom utdanning og arbeidsliv kom i forgrunnen, også på grunn av den økende ungdomsarbeidsløsheten. Kravet om at utdanning skulle være mer relevant for samfunnets problemer, ble omformet til et krav om mer relevans for økonomien.

Norge unngikk gjennom sin motkonjunkturpolitikk de mest drastiske konsekvensene av konjunkturedgangen. Veksten i utdanningssektoren flatet riktignok ut, og de store utdanningsreformenes tid syntes å være over. Også hos oss var det en sterkere interesse for koplingen mellom utdanning og arbeidsliv, men da med hovedvekt på arbeidslivets muligheter for å støtte opp under skolens målsettinger.

Lenge ble utdannings samarbeidet i OECD preget av holdninger som svarte godt til de norske. De utdanningspolitiske organene innenfor organisasjonen førte en iherdig motstandskamp mot den nedprioritering av utdanningspolitikken som ble vanlig i de fleste av de store medlemsland.

Utover i 1980-årene gikk særlig USA mer aggressivt inn for å få konservative politiske flaggsaker opp på OECDs utdanningspolitiske dagsorden, og de fikk støtte fra en rekke andre land. De nye slagordene - kvalitet i utdanningen, fritt skolevalg, nye finansieringskilder, næringslivskontakt, «accountability», effektiv ressursbruk og prestasjonsbelønning - kom etter tur på OECDs dagsorden. Stort sett maktet imidlertid OECD å behandle slike spørsmål på en balansert måte.

De spesielle politiske konstellasjonene i Norge gjorde at vi bare i begrenset grad ble påvirket av disse internasjonale strømningene. Vår avvisning av de mer ekstreme konservative varianter av utdanningspolitikken kan ha fått en viss støtte i OECDs nøkterne analyser.

Interessen for kontakt med næringslivet, effektivisering og mer effektive styringsformer holdt seg imidlertid i OECD, og hadde bred oppslutning fra medlemslandene. Den nære kontakten med arbeidslivet falt bra sammen med norske tradisjoner, og OECDs studier av strukturendringer i arbeidslivet og deres utdanningsmessige konsekvenser hadde også klar tilknytning til vår organisasjonspolitiske praksis.

OECDs arbeid med utvikling av informasjonssystemer og evaluering som virkemidler i utdanningspolitikken synes imidlertid å ha fått en betydelig innvirkning på de norske tiltakene på det feltet, ikke minst etter landseksamineringen av Norge i 1987. Også OECD-prosjekter om lærerutdanning, lærernes situasjon, undervisningsmetoder og undervisningens faglige innhold har vært fulgt med interesse fra norsk side. Det falt naturlig inn i det omfattende læreplanarbeidet hos oss i 80- og 90-årene.

KuDs planleggingsavdeling var det sentrale kontaktpunktet for Departementets forbindelse med OECD. Men allerede på 1960-tallet ble Departementets fagavdelinger og sakkyndige råd trukket inn i forbindelse med enkelte OECD-prosjekter. Og denne kontakten fikk etter hvert større bredde. Departementets ansvar for skoleforskningen i 1970-årene førte også til at et betydelig antall norske forskere ble trukket inn i OECDs faglige arbeid og møtevirksomhet. På enkelte områder kan dette ha gitt betydelige impulser til våre faglige miljøer, for eksempel når det gjaldt integreringen av funksjonshemmete i den regulære skolen, og miljøundervisningen på ulike utdanningstrinn.

OECDs arbeid med sammenliknende utdanningsstatistikk fikk et sterkt oppsving omkring 1990. Det ble da satt i gang en omfattende eksperimentell virksomhet for å finne fram til sammenliknbare indikatorer for ulike sider av medlemslandenes utdanningssystem, blant annet elevprestasjoner i ulike fag. Om OECDs ambisjoner på dette feltet går videre, kan vi risikere en tendens til internasjonal standardisering av de faglige kravene i skolen, med den innvirkning det vil kunne få på landenes nasjonale målsettinger.

OECDs arbeid i dag kan være noe svekket ved at en rekke av de dyktigste medarbeiderene i sekretariatet etter hvert har forsvunnet. Utdanningssamarbeidet i OECD er også klart trukket sterkere inn i organisasjonens generelle orientering mot økonomiske problemstillinger, og den utdanningspolitiske tenkningen i sekretariatet kan virke mer konvensjonell enn tidligere. Presset

fra dominerene medlemsland om at OECDs arbeid skal legitimere den politikk disse landene fører, synes i større grad enn tidligere også å ha nådd utdanningssamarbeidet.

Samtidig utvides OECDs medlemskap til land i Sørøst-Asia, Sør-Amerika og Øst-Europa. Det vil føre til større spredning av OECDs begrensede utredningsressurser, og til en dreining av samarbeidsprogrammet bort fra typisk vest-europeiske problemstillinger. Her har også EU etter hvert blitt en betydningsfull konkurrent, som de fleste europeiske land finner mer hensiktsmessig som samarbeidsforum. Det er derfor mulig at vi ser slutten på den epoken hvor OECD var vårt viktigste internasjonale forum for utdanningssamarbeid.

Det har også skjedd vesentlige endringer i den nasjonale forankringen for OECD-samarbeidet. Delingen av KuD i 1981 førte i det nye KuD til en viss spredning av ansvaret for OECD-kontakten. Politiske endringer i de nordiske land gjorde også slutt på det nordiske samholdet i OECD, og Norden ble ikke lenger et dominerende element i påvirkningen av OECDs utdanningspolitiske dagsorden. Det kan synes som om vi fra norsk side etter hvert har mistet noe av evnen til å føre en konsistent politikk i forhold til OECDs utdanningssamarbeid. Samlingen i det nye KuF i 90-årene har ikke endret dette forholdet. Vår faglige kontakt med OECD er fremdeles ganske bred, men organisasjonens temavalg og problembehandling synes å stå noe fjernere fra problemene i norsk utdanningspolitikk.

Gjennom de nesten 50 årene det her gjelder, har samarbeidet med OECD i perioder betydd atskillig for norsk utdanningspolitikk, og vi har tidvis i ganske sterk grad vært i stand til også å påvirke organisasjonens dagsorden på dette området. Tar en for seg OECDs ulike aktiviteter, synes en del prosjekter i hovedsaken å ha vært nyttet som en legitimering av den politikk vi har ført i Norge. Andre prosjekter har gitt stimulans til ideer som fantes i vårt politiske og administrative miljø, og kanskje bidratt til deres gjennomslag i politiske beslutninger. Endelig må en regne med at institusjoners tendens til å kopiere trekk ved liknende institusjoner i andre land, også kan ha gyldighet for Utdanningsdepartementet. Når et problem synes å stå sentralt i utdanningspolitikken i en rekke andre land, kan det være grunn til at vi også skal ta disse spørsmålene opp. En internasjonal organisasjon som OECD, uten overnasjonal myndighet, vil også ha en tendens til å kamouflere de politiske sidene ved de saker som tas opp, og underbygge

sine vurderinger med utvalgte forskningsresultater. Indirekte gir OECD dermed et betydelig bidrag til «vitenskapeliggjøring» av politikken.

Alle disse forutsetningene for at internasjonalt samarbeid kan påvirke vår nasjonale politikk har vært til stede i større og mindre grad i forbindelse med en rekke OECD-prosjekter. Det som gjennom lang tid var spesielt i vår situasjon i forhold til OECD, var vår ganske sterke innflytelse på organisasjonens virksomhet, som gjorde samarbeidet til et samspill, og som førte til at vi i betydelig utstrekning kunne påvirke de impulser som nådde oss fra organisasjonen.

Slike muligheter er betinget av hvordan vi selv organiserer vår virksomhet i forholdet til en internasjonal organisasjon som OECD. Den siste del av rapporten går noe nærmere inn på hvordan et departement kan organisere sin deltaking i internasjonalt samarbeid, dersom det ønsker å få til en toveis ideutveksling, og samtidig utvikle evnen til kritisk vurdering av de impulser som når oss fra en slik organisasjon.

KONKLUSJON PÅ GRUNNLAG AV FORPROSJEKTETS RAPPORTER

Det finnes en rekke teoretiske modeller for samspillet mellom forskning og politikkutforming. Politikken kan være «knowledge-driven», hvor nye forskningsresultater gir grunnlag for politiske endringer («push»-effekt). Den kan være preget av «problem-solving», hvor politiske problemer gir støtet til ny forskning («pull»-effekt). Den kan følge en «interaktiv» modell, hvor forskere og beslutningstakere står i regelmessig kommunikasjon. Den kan være basert på «enlightenment», hvor forskningen preger holdningen i brede kretser, og gradvis setter sitt preg også på politikken. Og det kan følge en «garbage can»-modell, hvor forskningen i politisk sammenheng brukes legitimerende, eller som begrunnelse for utsatt stillingstaking.

Forprosjektets studier gir indikasjoner på at alle disse formene for samspill har forekommet i ulike situasjoner. Ingen enkelt forklaringsmodell kan beskrive den interaksjon som historisk sett har funnet sted mellom forskning og norsk utdanningspolitikk, et vidt reportoar av samspillformer har vært i funksjon.

De tre studiene i forprosjektet synes å ha vist at en historisk tilnærming, basert på omfattende dokumentasjon og personlig erfaring, kan bringe vesentlig ny innsikt om samspillet mellom forskning og utdanningspolitikk. Det gjelder ikke bare kartlegging av de former for interaksjon som har funnet sted, men også betingelsene for at interaksjonen skal kunne bli formålstjenlig fra et politisk synspunkt. Studien har tatt for seg henholdsvis ideologiutvikling, politisk argumentasjon og internasjonalt samspill, med fokusering på et spesielt forskningsområde, og en sentral internasjonal formidlingskilde. De gir imidlertid bare en partiell og ufullstendig tilnærming til prosjektets hovedtema. De gir først og fremst en klar indikasjon på at en mer allsidig tilnærming, med ulike faglige utgangspunkter og problemstillinger, på en fruktbar måte vil kunne belyse sentrale spørsmål i norsk utdanningspolitikk, og i politikktutforming mer generelt. Etter mitt skjønn gir forprosjektet en sterk argumentasjon for å sette i gang et mer omfattende prosjekt på dette området.

OPPFØLGINGEN AV FORPROSJEKTET

Gjennom et nært samarbeid med forprosjektets referansegruppe har en kommet fram til et opplegg for mulige delstudier i et mer omfattende prosjekt om forskningens betydning for utdanningspolitikken:

Et slikt prosjekt vil måtte trekke på statsvitenskapelig, sosiologisk, pedagogisk, økonomisk og historisk sakkunnskap. Det må ta opp til belysning den rolle andre forskningsområder har spilt i utdanningspolitikken, som kanskje har vært viktigere enn økonomiens. De bør granske nærmere forskningens betydning for spesielle problemstillinger og reforminitiativer i utdanningspolitikken, og ta opp spørsmålet om den politiske betydning av den forskningsmessige oppfølging og faglige evaluering av politiske reformer som i dag er blitt vanlig. De bør også gå nærmere inn på de organisatoriske betingelsene for at samspillet mellom sentrale politiske myndigheter og relevant forskning kan få en hensiktsmessig form.

Men prosjektets formål går videre enn dette. Forprosjektet har gitt indikasjoner om at ulike kunnskapsteoretiske hypoteser om formidling av informasjon har svært forskjellig forklarings effekt i de enkelttilfeller hvor slik formidling kan ha funnet sted. Et viktig formål for oppfølgingsprosjektets delprosjekter er med ulike utgangspunkter å kaste et nærmere lys over

betingelsene for at kommunikasjonen får ulike former og virkninger i konkrete situasjoner. Prosjektet vil dermed kunne gi en nærmere belysning av de problemstillinger forprosjektet reiser, og vil kunne bidra til en mer allmenn forståelse av interaksjonen mellom forskning og politikktutforming i det norske samfunnet.

Et slikt prosjekt må nødvendigvis være begrenset av de finansielle og personmessige ressurser som kan gjøres tilgjengelige. Mange mulige problemstillinger og tilnæringsmåter til hovedtemaet vil ikke kunne fanges inn av det oppfølgingsprosjekt som her skisseres. Men det har lyktes å få de foreslåtte delprosjekter forankret hos engasjerte forskere i veletablerte forskningsmiljøer. Følgende delprosjekter foreslås:

Utdanningsforskning og utdanningspolitikk. En komparativ studie av den vitenskapelige diskurs.

Dette delprosjektet tenkes lagt opp som en parallellstudie til studier som er gjennomført eller igangsatt i Sverige i tilknytning til Skolöverstyrelsen/Skolverkets forskningsvirksomhet. Det er en ganske bredt anlagt studie av interaksjonen mellom norske utdanningsmyndigheter og norsk utdanningsforskning, hovedsaklig bygget på materiale fra perioden 1980 - 95.

Studien vil søke å belyse konsekvensene av denne interaksjonen både når det gjelder reaksjoner hos utdanningsmyndighetene og i forskersamfunnet.

Arbeidet vil bli ledet av dekanus Petter Aasen, i samarbeid med forskere ved Pedagogisk institutt, Universitetet i Trondheim.

En foreløpig skisse av dette prosjektet følger som Vedlegg 4 til denne rapporten. Skissen vil i løpet av oktober bli erstattet av et mer gjennomarbeidet prosjektforslag.

Den didaktiske og læreplanteoretiske forskningens betydning for læreplanarbeid/læreplanutforming i Norge.

Den didaktiske forskningen er en sentral del av pedagogikken, og læreplanarbeid og læreplanutforming er et viktig innslag i utdanningspolitikken. En skisse til et delprosjekt som søker å belyse det faglig/politiske samspillet på dette området gjennom de siste 20 - 30 år er utarbeidet av dr.philos Berit Karseth og cand.paed. Elin Reite, under veiledning av professor Lise Vislie ved Pedagogisk Forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo.

Skissen følger som Vedlegg 5. I løpet av oktober vil den bli erstattet av et mer fullstendig gjennomarbeidet prosjektforslag, som vil bli ettersendt.

Forslag om et svensk parallellprosjekt er fremmet overfor Skolverket i Sverige.

Den politiske tilbakevirkningen av den systematiske evalueringen av Reform - 94.

Med den vekt som idag legges på forskningsmessig oppfølging og evaluering av politiske reformer er denne formen for tilbakemelding til det politiske miljø en potensielt meget viktig kanal for forskningsmessig innvirkning på politikken. En skisse til et prosjekt som søker å belyse dette forholdet i forbindelse med det igangværende evalueringsprosjekt knyttet til Reform - 94, er utarbeidet av dr.philos Torunn Lauvdal, og følger som Vedlegg 6. Et mer gjennomarbeidet prosjektforslag vil bli oversendt i løpet av oktober, til erstatning for skissen.

Også her er det kontakt med interesserte svenske forskere, og forslag om en parallellstudie ut fra svenske forhold er fremmet overfor Skolverket.

Utdanningspolitikk og forskning om ulikhet.

Som det går fram av forprosjektets rapporter, har politiske rettferdsargumenter om likhet og behovet for reduksjon i ulikheter mellom grupper spilt en vesentlig rolle i norsk utdanningspolitikk. Det gjelder for mange dimensjoner av ulikhet, sosiale, geografiske, etniske, språklige og kjønnsmessige, og ulikheter i personlig utrustning. Forskning om forekomsten av, og årsakene til slike ulikheter i utdanningssammenheng har vært ganske omfattende i Norge, men den har sjelden vært sett i bred sammenheng. Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning har gjennom årene gitt betydelige bidrag til denne forskningen.

Spørsmålet om hvordan denne hovedsaklig sosiologisk baserte forskningen har påvirket norsk utdanningspolitikk har i liten grad vært studert. En skisse til et delprosjekt på dette området er utarbeidet av Utredningsinstituttet, og følger som Vedlegg 7. Dersom det er interesse for det, har instituttet sagt seg villig til å utforme et mer gjennomarbeidet prosjektforslag.

Også i dette tilfelle er spørsmålet om et parallellt arbeid av svenske forskere er tatt opp med Skolverket i Sverige.

FoU-ressurser til utdanningsforskning i Norge.

Den norske innsatsen i utdanningsforskning har ikke vært kartlagt i sin helhet, og det gjør det vanskelig å vurdere denne innsatsen i forhold til satsingen i andre land. Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning er villig til å foreta en statistisk undersøkelse av den norske forskningsinnsatsen på dette området, ut fra kriterier som skulle gjøre det mulig å foreta internasjonale sammenligninger i tilknytning til et igangværende prosjekt i OECD.

En skisse til et slikt prosjekt, som vil ha en beskjeden kostnadsramme, følger som Vedlegg 8 til denne rapporten. Instituttet vil utarbeide et mer utførlig prosjektforslag dersom det er interesse for å få dette arbeidet gjort.

Koordinering og materialbearbeiding for et mer omfattende prosjekt om utdanningspolitikk og forskning.

De ulike delprosjekter innenfor oppfølgingsprosjektet har et felles grunntema, og bør i fellesskap kunne belyse grunnleggende spørsmål om forholdet mellom forskning og politikkutforming. Det forutsetter en løpende kontakt mellom de ulike delprosjekter, og en viss, om enn begrenset administrativ og faglig samordning. Det vil også være ønskelig med en presentasjon av forprosjektets resultater for et internasjonalt publikum i form av en eller flere artikler for internasjonale tidsskrifter. Videre bør det gjøres et forsøk på å vurdere hvilke organisatoriske konsekvenser prosjektarbeidets konklusjoner bør kunne få for utdanningsmyndighetenes administrative og organisatoriske behandling av den sektorielle forskningspolitikken på dette området, også sett på bakgrunn av erfaringene fra andre land.

Ekspedisjonssjef Eide er villig til for en tid framover å påta seg dette arbeidet innenfor en begrenset ramme for tidsinnsats.

En kort skisse av disse arbeidsoppgavene følger som Vedlegg 9.

I sum vil disse delprosjektene utgjøre en allsidig tilnærming til prosjektets tema, bygget på ulike faglige innfallsvinkler. Det skulle gi muligheter for vesentlige bidrag til forståelsen av forskningens betydning i politisk sammenheng, langt ut over det utdanningspolitiske området. Et slikt prosjekt vil kunne bli et unikt bidrag til norsk «policy research» Det har også lyktes å få flere velkvalifiserte yngre forskere, med erfarne veiledere, til å interessere seg for arbeid på dette

feltet. De uttrykte forhåpninger i NFR og KUF om å skape et forskningsmiljø på dette området, har derfor gode muligheter for å bli innfridd.

Det må imidlertid understrekes at mulighetene for å få i stand et slikt oppfølgingsprosjekt er sterkt avhengig av at det raskt kan treffes beslutninger om igangsetting, senest 1. januar 1996. Hvis dette ikke skjer, vil de involverte forskere raskt bli oppslukt av annet arbeid.

Petter Aasen
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Trondheim
12.9.95

Vedlegg 4

Utdanningsforskning og utdanningspolitikk

Skisse til en komparativ studie av den vitenskapelige diskurs

I det følgende skisseres et opplegg for et forskningsprosjekt som belyser norsk utdanningsforskning som sektorforskning og som ser denne forskningen i et komparativt perspektiv.

Bakgrunnen for denne skissen er et pågående prosjekt som studerer svensk handlingsrettet utdanningsforskning. Etter at Skolöverstyrelsen ble nedlagt i 1990, ble den forskningsbevilgning som SÖ forvaltet overført til en egen forskningsavdeling under det nyopprettede Skolverket. Prosjektet **Forskning om forskning. En studie av utdanningsforskning initiert av Skolverket** ble igangsatt for å følge, beskrive og analysere forskningsavdelingens virksomhet og den forskning som blir initiert i den første programmerperioden (1993-96). Prosjektet ledes av Petter Aasen, Pedagogisk institutt, Universitetet i Trondheim, og er en videreføring av en studie av Skolöverstyrelsens forskningsbevilgning som ble avsluttet i 1992: Petter Aasen: **Forskning som utdanningspolitikk. Skolöverstyrelsens forskningsbevilgning 1980 -1990. Rapport. Stockholm: Skolverket 1992.**

Kvalitet, relevans og utbytte er sentrale målsettinger for Skolverkets forskningsvirksomhet. Det stiller krav til forskersamfunnet og til forskningen, men det stiller også krav til Skolverkets initiering og styring av forskningen og til fordelingen av midler. Initiering, styring og fordeling må skje på grunnlag av innsikt i forskningens natur og forskningens rolle i samfunnsutviklingen. Som for all annen innsikt, vinnes også denne innsikt om forskning gjennom forskning. Prosjektet **Forskning om forskning** er på denne bakgrunn initiert for å kaste lys over Skolverkets egen forskningsvirksomhet.

Den ene hovedmålsettingen for prosjektet **Forskning om forskning** er på denne bakgrunn knyttet til oppfølgingen av Skolverkets forskningsprogram. Det dreier seg om en studie som har karakter av utvärdering med fortløpende tilbakemelding til Skolverkets forskningsledelse gjennom samtaler og rapporter. Prosjektet kan på denne måten gi informasjon om og innsikt i hvordan forskningsprogrammet fungerer i forhold til målsettinger og ambisjoner. Målsettingen er at den innsikt som en slik studie gir, kan gi økt kvalitet i forskningen, bedre systemer for resultatrapportering og bedre utbyttet av den sektorinitierte forskningen.

Utdanningsforskning og utdanningspolitikk

Prosjektets andre hovedmålsetting er knyttet til en mer generell interesse for kunnskaps- og teoriutvikling innenfor feltet sektorforskning. Sagt på en annen måte: Prosjektet skal for det første bidra til å utvikle og formidle kunnskap om og innsikt i Skolverkets kjennetegn og virkemåte slik at Skolverkets egen styring og organisering av utdanningsforskningen kan bedres i relasjon til målsettinger og ambisjoner. For det andre skal prosjektet bidra til ny kunnskap om sektororientert forskning (handlingsrettet forskning), forskningspolitikk og forholdet mellom forskning og politikk mer generelt. Den kunnskap som prosjektet genererer har med andre ord en egenverdi i den forstand at den kan bedre vår forståelse av den vitenskapelige diskurs og forholdet mellom politikk og forvaltning på den ene siden og forskersamfunnet og forskning på den andre siden.

De to hovedmålsettingene søkes tilfredstilt gjennom en helhetlig strategi der det innsamlede materialet gir grunnlag for teoriilknytning og teoriutvikling samtidig som perspektiver og begreper gir nye referanserammer for den konkrete oppfølgingen av Skolverkets forskningsprogram.

Prosjektets overordnede problemstilling er å undersøke hvordan forholdet mellom forskningsprogrammets intensjoner og realiteter utvikler seg i programperioden.

For å belyse forholdet mellom intensjoner og realiteter konsentreres studien av Skolverkets forskningsprogram om følgende 6 hovedtemaer:

- (1) Skolverkets forskningspolicy og forskningsprogrammets intensjoner.
- (2) Forvaltningen av Skolverkets forskningsbevilgning.
- (3) Den forskning som initieres, forskningens innhold og profil.
- (4) Samspillet mellom Skolverket og forskersamfunnet i initieringsfasen, under selve forskningsprosessen og i resultatformidlingen.
- (5) Samspillet mellom forskere som arbeider med prosjekter innenfor samme basprogram eller nettverk.
- (6) Skolverkets og forskersamfunnets forhold til sentrale brukergrupper.

Analysene bygger på et relativt omfattende kildemateriale:

- (1) Dokumenter fra Skolverkets arkiv (bl. a. prosjektskisser, prosjektsøknader og vurderinger av disse).

Utdanningsforskning og utdanningspolitikk

- (2) Uformelle og formelle samtaler/diskusjoner med **Skolverkets forskningsadministrasjon**.
- (3) Intervju med medlemmer i **Rådet og Nämnden**.
- (4) Intervju med **lederne av nettverkene** som er knyttet til hvert basområde
- (5) **Spørreskjemaer** til forskerne innenfor hvert Basområde (nettverk).
- (6) En nærmere **oppfølging av to prosjekter fra hvert basområde**.

Med utgangspunkt i teori, empiri og erfaringer fra de svenske studiene av perioden fra 1980 - 1996, vil det være interessant å gjøre en tilsvarende studie i Norge.

Problemformuleringer

I rapporten Vitenskapeliggjøring av politikk skriver Kjell Eide at en viktig forutsetning for den "nordiske styringsmodellen" som fant sin form i de første ti-årene etter krigen, var troen på at samfunnsforskning kunne bidra til en bredt akseptert oppfatning av samfunnsforholdene og av sentrale samfunnsmessige sammenhenger: "...samfunnsvitenskapelig forskning burde kunne utvikle en omfattende kunnskapsbasis om samfunnsproblemer, som de ulike politiske fraksjoner måtte enes om. Ut fra det kunne interessemotsetninger avgrenses og politiske motsetninger konsentreres om reelle ulikheter i interesser". Den nordiske konsensusøkende forhandlingsmodellen bygde m.a.o. iflg. Eide på denne måten på et nært samspill mellom forskning, kunnskap og politikk. En hovedproblemstilling i prosjektet blir å studere dette samspillet i de to land og utvikling over tid. Med utgangspunkt i denne problemstillingen konsentreres oppmerksomheten om den handlingsrettede vitenskapelige diskurs.

Utdanningsforskning får nye rammebetingelser og arbeidsområder som en funksjon av politiske beslutninger og samfunnsendringer samtdig som samfunnsendringene i seg selv gir nye interne faglige premisser for utdanningsforskningen. Prosjektet vil derfor fokusere på endringer i den vitenskapelige diskursen sett i lys av forskningseksterne og forskningsinterne forhold:

Forskningseksterne forhold:

På hvilken måte har endringer i styringsmodellene påvirket forholdet mellom forskning, kunnskap og politikk? Hvordan har det påvirket forskningspolitikken, forvaltningen av sektorforskningen og rammebetingelsene for handlingsrettet

Utdanningsforskning og utdanningspolitikk

forskning? Hvordan legitimeres handlingsrettet forskning?

Samfunnsendringer resulterer i behov for å utvikle forskningsfeltet til stadig nye områder. På hvilken måte og i hvilken grad orienterer forskningen seg i forhold til de politiske og pedagogiske problemområdene som oppstår som et resultat av politiske beslutninger og endringer i samfunnsmessige og individuelle forutsetninger, behov og krav? Hvordan har den problemorienterte utdanningsforskningen utviklet seg når det gjelder utdanningspolitisk og pedagogisk aktualitet og samfunnsmessig relevans?

Forskningsinterne forhold:

Forskningsinterne forhold viser i denne sammenheng til at oppmerksomheten rettes mot den fenomenorienterte forskningen som gir den mer problemorienterte forskningen en teoretiske kontekst. Hvordan forholder forskningsdisiplinene seg til de vitenskapelige utfordringene som følger av samfunnsendringer? Det fokuseres m.a.o. på forskningsdisiplinens utvikling og på hvilken måte og i hvilken grad den mer problemorienterte forskningen forankres i et nytt vitenskapelig landskap. Hvilke endringer kan en spore i de vitenskapelige tekstene? Hvordan definerer forskerne det sosiale og kulturelle rommet som danner konteksten for utdanningsforskningens problemstillinger? Hvordan forstås sosial og kulturell endring? Hvordan struktureres erfaringer/emperi? Hvordan defineres virkeligheten? Bidrar forskningen med begreper til en helhetlig forståelse eller bringer den fram mer triviell viten?

Innenfor samfunnsforskningen er det problematisk og uheldig å skille for skarpt mellom grunnforskning og handlingsrettet forskning fordi også mer sektororientert forskning må tilfredstille grunnforskningens kvalitetskrav til publisierbar forskning. Forskning handler pr definisjon om å sette informasjon inn i en teorisammenheng som gjør det mulig å forstå f.eks. utdanningssystemets forutsetninger, prosesser og de utslagene systemet gir. Et handlingsrettet perspektiv vil også kreve at informasjon settes inn i en teorisammenheng. Uten dette kan ikke forskningen gi et handlingsgrunnlag fordi forslag til forandringer vil savne faglige begrunnelser. I en tid der samfunn og utdanning underkastes store og hurtige endringer, vil begrepsutvikling være en sentral forutsetning for kunnskap, forståelse og handling. Det gjør skillet mellom grunnforskning og handlingsrettet forskning enda mindre hensiktsmessig. Hvordan er disse kravene om teoriforankring og teoriutvikling ivaretatt? Hvordan kaster forskningen lys over spenningsforholdet mellom aktører, prosesser og strukturer innenfor utdanningsområdet på den ene siden og endringer i samfunnsmessige betingelser på den andre siden?

Utdanningsforskning og utdanningspolitikk

Forskningsopplegg

Norsk handlingsrettet utdanningsforskning i perioden 1980 -95, vil i motsetning til den svenske sektorforskningen ha ulike initierings og finansieringskilder. En del av denne forskningen vil være initiert av ulike programmer innenfor Norges Forskningsråd (tidl. NAVF og NORAS), f.eks. Program for utdanningsforskning, Program for spesialpedagogisk kunnskaps- og tiltaksutvikling, Program for forskning om barn, ungdom og familie, Ungforsk, LOS i utdanning/SkoleLOS, skole-KULT og Barn i velferdssamfunnet eller forskningen vil være direkte initiert og finansiert av Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet.

Når det gjelder norsk utdanningsforskning kan det være av interesse også å se på virksomheten i 70-årene før reorganiseringen og nedleggelsen av departementets planleggingsavdeling. Også den SÖ-finansierte forskningen ble reorganisert rundt 1980. En studie av 70-årenes svenske utdanningsforskning vil derfor også være interessant.

Som det framgår av problemformuleringene ovenfor kan det også være relevant å se nærmere på grunnforskningen og forholdet mellom grunnforskningen og den mer handlingsrettede forskningen ved f.eks. å analysere doktorgradsavhandlinger innenfor området utdanningsforskning i de to land i samme periode. Her kan det også være interessant å studere sakkyndige uttalelser.

En nærmere avgrensning av tidsperioden og materialet som skal studeres vil en måtte komme tilbake til. Det primære vil være å gjennomføre en studie av handlingsrettet utdanningsforskning gjennom komparasjoner i tid og rom.

Gjennom prosjektet vil en forsøke å tegne en profil av forskningen ved å foreta en kvantitativ kategorisering etter samme klassifiseringssystem som Petter Aasen la til grunn for sin analyse av svensk utdanningsforskning finansiert av SÖ i perioden 1980-90 og som er videreutviklet gjennom prosjektet Forskning om forskning. Kategorier som inngår i dette klassifiseringssystemet er bla. prosjektenes omfang, finansielle rammer, miljøtilknytning, forskernes kompetanse, prosjektenes innretning mot ulike problemområder og nivåer i utdanningssystemet, prosjektenes formål, disiplinforankring, metodiske og analytiske innfallsvinkler. Profilstudien vil gi et oversiktsbilde og et utgangspunkt for mer inngående kvalitative studier (dokumentstudier, tekstanalyser, intervjuer) som kan belyse problemstillingene ovenfor.

Prosjektmedarbeider Elin Reite, Pedagogisk forskningsinstitutt

DEN DIDAKTISKE OG LÆREPLANTEORETISKE FORSKNINGENS BETYDNING FOR LÆREPLANARBEID/LÆREPLANUTFORMING I NORGE

Gjennom en kategorisering av det læreplanteoretiske og didaktiske forskningsfeltet i Norge gjennom de siste 20-30 år, vil det fremkomme at forskningen bygger på ulike tradisjoner med tildels konkurrerende perspektiv og tilnæringsmåter. Som arbeidstittelen indikerer er ønsket å belyse hvilken betydning den didaktiske og læreplanteoretiske forskningen har hatt for læreplanarbeid på sentralt nivå gjennom de senere tiår. Begrepet "betydning" knyttes i denne sammenheng til både den direkte og indirekte påvirkning forskning kan ha på læreplanprosessen/ læreplanarbeidet.

Hovedproblemstillingen blir da hvorvidt de tema og den tenkning som til ulike tider har dominert og satt dagsorden innenfor den didaktiske og læreplanteoretiske forskningen kan sies å ha direkte påvirket læreplanarbeidet, om enn ulikt gjennom en 20-30 års periode. Videre om det kan spores en indirekte sammenheng mellom de tema og den tenkning som har preget forskningen og innholdet i de læreplanreformer som har vært gjennomført i den samme periode.

Læreplanarbeid kan sees på som de prosesser læreplanen utvikles i og gjennom. Da læreplanarbeid er en mangefasetert prosess kan det være nyttig å skille mellom såvel faser i prosessen som ulike aspekt ved den beslutningsprosess som leder frem til et læreplandokument. Forenklet vil det kunne gå et skille mellom forskningens innvirkning på, og betydning for, den preaktiv og den interaktiv fase av læreplanarbeidet. Videre forskningens betydning for læreplanens innhold.

DEN PREAKTIVE FASE - DAGSORDEN OG LEGITIMERING

I hvilken grad er læreplanarbeidet initiert av faktorer knyttet til den forskningsbaserte virkelighet? Kan det i de senere tiårs læreplanreformer spores en sammenheng mellom forskningsresultater, forskningstrender og læreplanforandring? I hvilken grad og eventuelt

på hvilken måte kan det sies at forskning og forskningsresultater har hatt en legitimerende funksjon i læreplanprosessen?

DEN INTERAKTIVE FASE - FORSKNING, BESLUTNINGSTAKERE OG INNHOLD

Den interaktive fase peker mot forholdet mellom aktører i forskningsfeltet og aktører knyttet til det politisk- administrative apparat. Sentralt for å kunne påvirke/innvirke på planarbeidet er deltakelse. Utvelgelse av aktører og sammensetning av plankomiteer kan avspeile hvilke aktører/ aktørgrupper som anses som sentrale for utformingen. Gjennom de senere år har det vært en omlegging av den sentrale utdanningsadministrasjon, noe som har kunnet påvirke forskningens rolle og betydning versus det politisk administrative apparat. Kan det spores en endring med tanke på hvilke aktører som reelt deltar i utforming av plandokumentene? I hvilken grad har representanter fra ulike forskningsarenaer vært knyttet til læreplanarbeidet?

FORSKNING OG LÆREPLANTEKST

Dersom oppmerksomheten rettes mot læreplandokumentene/ læreplantekest fra begynnelsen av 1970-tallet (M-74) frem til 1990-årenes læreplanreformer vil det kunne spores hvorvidt, og eventuelt på hvilken måte, den didaktiske/læreplanteoretiske forskning har nedfelt seg og satt sitt preg på læreplan-teksten. Ved å rette oppmerksomheten mot plandokumenter over en 20-30 års periode vil det kunne synliggjøres hvorvidt læreplanene "fanger opp" samtidig forskningsbasert viten, eller om det foreligger en "overlap" hvor forskningen først nedfellers seg i læreplandokumentene etter en gitt tid. Ut fra dette vil dagens forskning være premissleverandør for morgendagens læreplaner og læreplanarbeid.

Problemområdet søkes blant annet belyst gjennom teoretisk analyse. Den teoretiske referanserammen vil primært være knyttet til læreplanteoretisk og didaktisk forskning. Videre vil arbeidet basere seg på skriftlige kilder. Kildene vil i hovedsak bestå av forskjellige typer offentlige publikasjoner, som dokumenter fra offentlige oppnevnte råd og

utvalg samt stortingsmeldinger. Videre vil skole-, og forskningspolitiske publikasjoner representere et viktig bakgrunnsmateriale. Intervju og samtaler med aktører fra såvel forsknings- som politikutfomingsarenaen vil også stå sentralt.

Prosjektet retter søkelyset mot ulike aspekt ved samspills-prosessen mellom forskning og utdanningspolitikk. En analyse av ulike faser i læreplanutformingsprosessen og en gjennomgang av læreplandokumenter med utgangspunkt i didaktisk og læreplanteoretisk forskning for den samme periode vil utgjøre et nødvendig og viktig supplement.

Vedlegg 6

"UTDANNINGSPOLITIKK OG FORSKNING"**ET (FORELØPIG) FORSLAG TIL DELPROSJEKT:****DEN POLITISKE TILBAKEVIRKNINGEN AV DEN SYSTEMATISKE EVALUERINGEN AV REFORM-94**

Dette delprosjektet er tenkt utført med en svensk parallellstudie.

Om Reform-94

Reform-94 er en omfattende reform som innebærer en omfattende omlegging av den videregående skolen og fagopplæringen i arbeidslivet. Den kan beskrives som både en strukturreform og en innholdsreform. Den er en reform som ble initiert og stort sett utformet sentralt, og skal så iverksettes lokalt. Hvert nivå i systemet, departementet, utdanningsdirektører, fylkesskolmyndigheter, skoler og fagopplæringssystem skal drive frem reformen. Politiske myndigheter på to nivå, det statlige og fylkeskommunale, er involvert, det samme er partene i arbeidslivet gjennom fagopplæringssystemet.

Om evalueringen av Reform-94**a. Underveisevaluering og sluttevaluering.**

I mål- og rammedokumentet for evalueringen av Reform-94 ga derfor Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet uttrykk for at man var opptatt av at innføringen av utdanningreformen skjer på en slik måte at det skal være mulig å justere og korrigere kursen underveis, samtidig som de ser det som viktig å få en sluttevaluering etter at innføringsfasen er over i 1997-98.

Man ønsket derfor både en løpende evaluering og en sluttevaluering av reformen som var forskningsbasert.

b. Evaluering som læring.

Departementet ønsket en evaluering basert på *læring*. Med dette siktet man til at -departementet skal lære av evalueringen slik at det fattes velfunderte og best mulige beslutninger ved gjennomføringen av reformen -arbeidet skal kunne gi forskningsmiljøene sikre kunnskaper og økt innsikt på feltet, en kompetanse som skal departementet og andre brukere skal kunne dra nytte av.

c. Formålet med evalueringen.

I mål- og rammedokumentet het det om formålet med evalueringen:

Samlet skal evalueringen ivareta følgende to hovedformål:

-evalueringen skal finne ut i hvilken grad sentrale mål for reformen blir innfridd.

-evalueringen skal gi kunnskaper og innsikt underveis i en form som gjør det mulig raskt å kunne ta beslutninger om justeringer og korrigeringer med tanke på endringer/forbedringer i forhold til målene i reformen.

I tillegg skal evalueringen gi kunnskaper om selve gjennomføringen av reformen i forhold til oppsatte mål.

Evalueringen av reformen skal dessuten legges opp på en slik måte at de som er involvert eller har kunnskapsbehov knyttet til reformen kan lære av den kunnskapen og de prosesser som fremkommer ved evalueringen.

(Mål- og rammedokument for evalueringen av Reform-94, s 2)

d. Ulike forskningsmiljøer og områder i evalueringen

7 forskningsmiljøer deltar i evalueringen. De er fordelt på følgende områder:

Område 1: Dimensjonering og kapasitet og område 2: Gjennomstrømming og kompetanse

Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning
Forskningsstiftelsen FAFO
NORUT samfunnsforskning

Område 3: Organisering og samarbeid

Arbeidsforskningsinstituttet

Område 4: Innholdet i og tilretteleggingen av opplæringen

Høgskolen i Akershus
Høgskolen i Lillehammer

Voksne og Reform-94

Norsk voksenpedagogisk forskningsinstitutt

Kontraktene med disse forskningsmiljøene reforhandles hvert år.

c. Etablering av en oppfølgingsgruppe for evalueringen.

Departementet har etablert en rådgivende oppfølgingsgruppe som bl.a skal føre en overordnet kontroll med fremdriften av evalueringen, kommentere utkast til rapporter fra evalueringsinstitusjonene, følge opp underveis- og sluttrapporter overfor oppdragsgiver med anbefalinger om tiltak på bakgrunn av evalueringsresultatene og gi råd ved reforhandling av kontrakter med evalueringsinstitusjonene.

f. Underveisrapporter fra forskningsmiljøene.

I tråd med intensjonen om at evalueringen skal kunne føre til kursendringer underveis, utarbeider forskningsmiljøene underveisrapporter hvert halvår. Et utkast til rapport leveres oppfølgingsgruppen en måned før rapporten sendes departementet, og gruppen kommer så med råd før den endelige halvårsrapport utformes. Halvårsrapportene er offentlig tilgjengelig, likeså en samling av sammedragene for alle rapportene.

FORMÅL MED EN STUDIE AV DEN POLITISKE TILBAKEVIRKNINGEN AV EVALUERINGEN

Det overordnede formålet de to parallellestudiene i Norge og Sverige er å bruke dem som case for å belyse hvilken funksjon evaluering har i forhold til politiske beslutningsprosesser på sentralt og lokalt nivå. Det er derfor et delprosjekt som på en svært konkret måte belyser det som er dette prosjektets overordnede tema: forholdet mellom forskning og utdanningspolitikk.

Videre er formålet å, gjennom komparasjon, belyse hvordan ulike rammebetingelser og tradisjoner i de to land påvirker forholdet mellom evalueringsforskning og utdanningspolitiske beslutninger.

For den norske delen av studien er evalueringen av Reform-94 et godt case, fordi formålet med evalueringen *eksplisitt er læring*, i den forstand at erfaringene fra evalueringen skal føre til endringer i reformen underveis i innføringsfasen. Rent konkret er derfor formålet med den norske studien å undersøke både hvilke resultater som legges frem av forskningsmiljøene, hvordan de utdanningspolitiske aktører vurderer resultatene, og i hvilken grad de gjør kursendringer på bakgrunn av de forskningsresultatene som legges frem.

EN FORELØPIG BESKRIVELSE AV OPPLÈGG FOR DEN NORSKE UNDERSØKELSEN

Noen foreløpige problemstillinger.

Hva har vært innholdet i forskningsmiljøenes underveisrapporter, hvilke problemer har de påpekt? Har rapportene inneholdt konkrete forslag til hva som burde endres?

Hvordan har oppfølgingsgruppen vurdert resultatene og hvilke råd om endring har de foreslått for de politiske myndigheter? Hvilke vurderinger lå til grunn for deres forslag?

Hvordan har underveisrapporter vært vurdert av de forskjellige politiske aktører? Hvilke beslutninger om konkrete endringer er foretatt? Hva har vært bakgrunnen for at forskernes evalueringer og oppfølgingsgruppens råd er tatt til følge/ikke tatt til følge?

Metodisk opplegg for undersøkelsen

Problemstillingene belyses gjennom gjennom ulike metodiske tilnæringer. Eksempler er: -dokumentstudier hvor datamaterialet er evalueringsrapportene, rapporter fra oppfølgingsgruppens behandling (som angår råd til politiske aktører), virksomhetsplaner og rapporter, budsjettokumenter, referater fra politisk behandling etc

-intervjuer av aktører på ulike nivå

Tidsramme

Undersøkelsen av evalueringen av Reform-94 må følge samspillet mellom evaluering, politiske vurderinger og eventuelle endringer i den resterende delen av innføringsfasen, frem til sommeren 1998.

Forskere

Undersøkelsen er tenkt utført av de forskerne ved Arbeidsforskningsinstituttet som deltar i selve evalueringen, i samarbeid med den/de svenske forskerne. Dette kan innebære både en styrke og en metodisk utfordring. Styrken ligger i at disse forskernes del av evalueringen går på "organisering og samarbeid", som er det mest overgripende området innen evalueringen. De tar for seg alle nivå i systemet. De har dermed en innsikt både i evalueringen og i selve systemet. Den metodiske utfordringen ligger at de dermed både utfører en del av selve evalueringen, og skal samtidig gjøre en "meta"-studie av evalueringen og dens konsekvenser. Denne kombinasjonen er vanskelig, men bør være mulig, særlig ved at de samarbeider tett med de svenske forskerne, og at de kan gå inn og gjøre deler av hverandres datainnsamlinger og analyser.

VIDERE ARBEID MED DETTE FORSLAGET TIL DELPROSJEKT

På svensk side arbeides med et tilsvarende utkast til prosjekt. Den endelige utforming av prosjektforslagene, med teoretisk underlag og endelig utforming av problemstillinger og metodisk opplegg, vil måtte utarbeides i fellesskap. En tar derfor sikte på å ettersende et mer utfyllende forslag til prosjekt.

2Utretningsinstituttet for forskning og høyere utdanning

Per O. Aamodt

September 1995

Utdanningspolitikk og forskning om ulikhet

Innledning

Forskning om ulikhet har stått sentralt i utdanningsforskningen gjennom flere tiår, både i Norge og internasjonalt. Tradisjonen baserer seg dels på en generell forskningsmessig interesse for fordeling av goder og ikke minst av sosial mobilitet, og på politiske interesser, enten det nå er ut fra et rettferdighetsperspektiv eller å utnytte talentreservene. Den mest omfattende innsatsen har vært studier av rekrutteringsulikheter.

Forskningsinnsatsen på dette feltet avtok endel i Norge utover på 1980-tallet. Det kan være mange mulige forklaringer på dette. Det dreier seg sannsynligvis om et samspill mellom avtakende politisk prioritering av likhetsspørsmål og at feltet ikke framsto som så forskningsmessig interessant.

Vi står videre overfor et valg mellom en bred eller smal tilnærming mellom utdanningsforskning og utdanningspolitikk. Den "smale" tilnærmingen begrenser seg til å belyse hvordan forskning har vært en premiss i utdanningspolitikken. I en slik sammenheng kommer man heller ikke utenom spørsmålet om hvordan forskningens dagsorden fastlegges. Vi vil hevde at det er et betydelig samspill mellom politiske og forskningsmessige prioriteringer.

En bredere tilnærming vil være å foreta enkelte studier av forholdet mellom ulikhet og utdanningspolitikk, enten det nå gjelder politiske implikasjoner av ulikheter, eller konsekvenser av bestemte politiske tiltak.

Vi vil i denne foreløpige skissen holde muligheten åpen for å kunne dekke også det brede perspektivet i prosjektet.

Ulike typer ulikhetsforskning

Valg av forskningsfokus og forklaringsmodeller innen feltet utdanning og ulikhet har i aller høyeste grad politiske implikasjoner. Enkelte forklaringsmodeller gir klarere anvisninger på politisk handling enn andre. Dersom man kan påvise at ujevn rekruttering til høyere utdanning er et resultat av tilgjengelighet eller

økonomiske barrierer, kan dette utnyttes relativt direkte til politiske tiltak. Dersom man isteden finner at det er ulike verdier og preferanser i forhold til utdanning i ulike grupper, er direkte politiske virkemidler mindre tilgjengelige eller lite legitime. Utviklingen av teorier for å forklare ulikheter har beveget seg bort fra å legge hovedvekten på økonomiske barrierer til å se på kultur, verdier og sammenhengen med samfunnets klassestruktur. Det at forskningen på denne måten er blitt mindre "operasjonell" kan være en av forklaringene på at den har fått mindre oppmerksomhet.

Studier av ulikhet i utdanningsutbytte er mindre utviklet enn studier av rekrutteringsulikheter. Spesielt på bakgrunn av den sterke utdanningsveksten de siste tiåra bør dette rettes på. Fortsatt vil vi finne klare sammenhenger mellom utdanning og levekår. Personer med lav utdanning utgjør trolig i stigende grad en utsatt gruppe på arbeidsmarkedet. Dette får blant annet som konsekvens at arbeidsledighet i større grad enn tidligere kan bli forklart ut fra individenes forutsetninger. Dette gir opphav til et mer generelt spørsmål om ulikheter med opphav i utdanningsforskjeller oppleves som mer legitime enn andre ulikheter.

Samtidig vil utdanningsveksten utvilsomt gjøre at utbyttet av å ta en bestemt utdanning blir mer usikker. Vi må forvente å finne større ulikheter enn før mellom personer med tilsvarende utdanning.

Prosjektopplegg

Vi vil i denne tidlige skissen være tilbakeholdne med å spesifisere prosjektet i detalj, men nøye oss med å eksemplifisere hvilke typer tilnærming som kan være relevant innenfor de problemstillingene som er skissert.

En viktig del av prosjektet blir å systematisere kunnskapsstatus på feltet, både når det gjelder empiri og teori. Både norsk og internasjonalt materiale vil bli trukket inn. Dette dreier seg både om studier av rekrutteringsulikhet, om utdanningens fordelingsvirkning og om ulikheter i tilbudene.

Prosjektet tenkes ellers organisert i delprosjekter. Disse delprosjektene kan tenkes å bli av høyst ulik karakter. I en eventuell videre utvikling av prosjektet vil en derfor stå overfor et dilemma mellom en bredest mulig tilnærming og hensynet til en hensiktsmessig prosjektgjennomføring.

På bakgrunn av drøftingen over kan følgende typer delprosjekter være relevante:

Politiske virkninger av ulikhetsforskning

En måte å avgrense dette temaet på vil være å ta for seg en omfattende utdanningspolitisk reform der ulikhet har vært et viktig aspekt. Eksempler på slike reformer kan være innføringen av den niårige skolen, eventuelt bare en side ved denne f.eks. diskusjonen rundt kursplansystemet. Andre relevante områder kan være reformen i videregående skoler på 1970-tallet, eller bestrebelsene med integrering. Metoden vil her være dels dokumentstudier og dels samtaler med nøkkelpersoner bak reformen, enten det nå var forkjempere eller motstandere. Et alternativ er å sammenlikne to eller flere utdanningspolitiske reformer som kan antas å ha ulik basis i forskning.

Viktige forskningsspørsmål:

I hvor stor grad bygde reformen på ulikhetsforskning, og hvordan ble denne forskningen brukt, som kunnskapsbasis eller legitimering? I hvilken grad var forskningen dagsordenssettende?

Finner vi eksempler på at ulike politiske syn brukte ulike forskningsresultater som støtte for sitt syn?

Legitime og illegitime ulikheter

Forutsetningen for at forskningsmessig dokumentasjon av ulikheter i utdanning skal få politiske konsekvenser er at disse oppfattes som politisk relevante. For at funnene skal kunne føre til politisk handling er det en forutsetning at de oppfattes som urimelige eller uheldige. Ikke alle ulikheter i utdanningssystemet er av en slik art at de bør gjøres noe med. Om enkelte typer ulikhet vil det dessuten være politisk ulike oppfatninger.

Vi kan tenke oss at det er relativt stor oppslutning om det uheldige i at ungdom får klart ulike sjanser til å få en utdanning i samsvar med sine interesser og forutsetninger betinget av at de bor ulike steder i landet, er kvinner eller menn, eller har ulikt sosialt opphav. Særlig fordi denne typen ulikheter også kan defineres som å hindre at landet utnytter sine talentreserver må vi anta at det er lite kontroversielt å hevde at ulikhetene bør bekjempes. Hvis derimot ulikhetene i skolesøking skyldes ulike individuelle interesser, uavhengig av evner, er det neppe allmenn enighet om at dette bør gjøres til gjenstand for politiske tiltak.

Visse typer ulikhet i utdanning vil på den annen side ikke oppfattes som problematiske, men i visse tilfelle som ønskelige eller nødvendige. Ikke alle kan få samme skolegang. Vi kan definere at tilbud tilpasset den enkeltes interesser og forutsetninger - en form for bevisst ulikebehandling - kan være et nødvendig

middel til likeverdige tilbud. Men hvem bestemmer verdien?

Også når det gjelder utbyttet av utdanning vil de kunne være ulike oppfatninger. Hvor mye skal man akseptere av lønnsulikheter som følge av utdanning?

Som et grunnlag for å belyse det politiske spillerommet for å behandle utdanningsulikheter ville det være interessant å undersøke folks holdninger til hvilke typer ulikheter som kan aksepteres og hvilke som bør bekjempes, og eventuelt hvilke virkemidler som kan benyttes. Denne typen spørsmål kunne stilles gjennom Norsk Gallup eller liknende institutter.

Desentralisering og nasjonale standarder

Et slikt delprosjekt tar fatt i svært aktuelle politiske debatter, ikke bare i utdanningsprosjekt, men også i helsesektoren. Vi har i det siste sett en rekke eksempler på at ressursbruken i skolen varierer sterkt mellom kommunene. Dette er et helt naturlig resultat av et lokalt sjølstyrte, men kolliderer klart med våre oppfatninger av at alle i landet skal ha samme tilbud. Det ville i denne sammenheng være interessant både å kartlegge forskjellene, og å studere de beslutningsprosessene som fører til forskjellene. Er forskjellene utelukkende resultatet av ulik kommuneøkonomi, eller spiller også politiske prioriteringer inn. Hva styrer disse forskjellene?

Ulikheter i utdanningsutbytte

Når stadig flere tar mer utdanning vil vi forvente større differensiering i utbyttet av utdanning mellom personer med samme utdanningsbakgrunn. Vil dette føre til at enkelte får et negativt utbytte av sin utdanning - i rent økonomiske termer? Man må her trekke inn ikke bare avstått inntekt i studietida og lønnsutviklingen, men også belastningen av utdanningslån. Disse problemstillingene vil i noen grad bli belyst i instituttets prosjekt om utdanningsfinansiering, og også i noen grad i våre oppfølgingsstudier av kandidatgrupper. Men noe dekkende bilde av avkastningen av utdanning er ikke laget.

Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning/tbo

Til: Kjell Eide

Fra: Terje Bruen Olsen

Kopi: Kirsten Wille Maus

FoU-RESSURSER TIL UTDANNINGSFORSKNING I NORGE Skisse til et prosjekt

Centre for Educational Research and Innovation (CERI) i OECD har utarbeidet en rapport med tittel *Educational Research and Development. How Educational R&D can work: A Synthesis Report*. 24-25 April 1994. CERI/CD(95)3. Her anbefales medlemslandene bl.a. å gjøre anstrengelser for å forbedre kunnskapsgrunnlaget for forskning og utviklingsarbeid (FoU) om utdannings spørsmål.

Et eventuelt prosjekt ved Utredningsinstituttet vil ha som formål å kartlegge ressursinnsatsen i Norge på dette feltet, på grunnlag av de foreliggende FoU-statistiske data. Et springende punkt er avgrensingen av "Educational R&D". I CERI-rapporten foreslås en definisjon, utviklet fra Frascati-manualen, som er ment å gi grunnlag for utvikling av indikatorer og for innsamling av data for å måle slike indikatorer. Definisjonen lyder:

Educational R&D is systematic, original investigation or inquiry and associated development activities concerning the social, cultural, economic and political contexts within which educational systems operate and learning takes place; the purposes of education; the processes of teaching, learning and personal development of children, youth and adults; the work of educators; the resources and organisational arrangements to support educational work; the policies and strategies to achieve educational objectives; and the social, cultural, political and economic outcomes of education.

Dette er en meget bred definisjon som berører FoU-virksomheten innen en rekke ulike fagmiljøer, langt fra bare de fagpedagogiske. Utdannings-FoU er etter dette et multi-vitenskapelig forskningsfelt. I rapporten pekes det da også på at mye av den relevante FoU vil foregå ved universitetsinstitutter som i primært er rettet mot andre felter enn utdanning, som sosiologiske, psykologiske og økonomiske institutter. Til dette kan føyes læremiddelutvikling ved teknologiske institusjoner.

Neppe i noe land - og heller ikke i Norge - foreligger det data samlet inn etter ovenstående definisjon.

De inndelinger i norsk FoU-statistikk som det i denne sammenheng er relevant å fordele FoU-utgifter etter, er *sosio-økonomiske formål* og *fagdisipliner*. I spørreskjemaene til de FoU-utførende enhetene i universitets- og høyskolesektoren spørres det om fag- og formålsfordelinger for enhetens driftsutgifter til FoU i det

aktuelle året. Også i instituttsektoren oppgis formålsinndeling, men her har man utgiftene på fagområdenivå (samfunnsvitenskap, humaniora osv) og ikke for enkeltfag. For næringslivets sektor finnes ikke relevante data - her registreres FoU-utgiftene hverken etter formål eller fag.

Den aktuelle sosio-økonomiske kategori som kommer nærmest CERIs utdannings-FoU er *utdanningsforhold*, som er beskrevet slik:

FoU vedrørende undervisning på alle nivå og undervisningssystemer inkl. læremidler og tekniske hjelpemidler i undervisningen og utdanningstilbud.

Det er imidlertid sannsynligvis at relevant FoU også er klassifisert under andre formålskategorier, f.eks. *allmennvitenskapelig utvikling*.

I faginnndelingen er *pedagogikk* en særskilt fagdisiplin under samfunnsvitenskap, og en del data vil kunne gis for denne kategorien separat. En god del relevant utdannings-FoU er sannsynligvis ført under andre disiplinkategorier i statistikken, kfr. ovenfor.

Prosjektinnhold:

Ut fra tilgjengelige FoU-statistiske data vil vi kunne utarbeide følgende:

- Statistisk oversikt over driftsutgifter til FoU med *utdanningsforhold* som formål, innenfor de utførende sektorer *universiteter og høyskoler og instituttsektoren*. Merk at de statlige (tidligere regionale) høyskoler ikke inngår i datamaterialet, med unntak av distriktshøyskolene. Imidlertid vil det være mulig å anslå omfanget av FoU ved de pedagogiske høyskolene i 1993, med utgangspunkt i en spesialundersøkelse av det regionale høyskolesystem som tidligere er gjennomført ved Utredningsinstituttet.
- Statistisk oversikt over driftsutgifter til FoU innen fagdisiplinen *pedagogikk* i univ.- og høyskolesektoren.
- Oversikt over institutter og institusjoner som rapporterer å ha et innslag av formålskategorien *utdanningsforhold* i FoU-virksomheten sin. For UoH-sektoren kan det i tillegg gis en oversikt over institutter med *pedagogikk* som viktigste fagdisiplin (etter et "mestkriterium").
- Dersom det er av interesse: Personalstatistikk - dvs. oversikter over FoU-personale ved institusjoner med innslag av pedagogikk som fag, samt over avlagte doktorgrader i pedagogikk.

Prosjektets ramme stipuleres til ca. 1 månedsverk. Dette vil inkludere utarbeidelse av et notat med tabeller og evt. figurer.

Prosjektet kan tidligst bli gjennomført i 1996.

Kjell Eide

Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning

Koordinering og materialbearbeiding for et mer omfattende prosjekt om utdanningspolitikk og forskning.

De delprosjekter som er skissert foran, behandler ulike sider av samme tema. Det kan bety en klar faglig styrking av delprosjektene om de i noen grad koordineres gjennom et nettverk av de aktive forskere i delprosjektene, og eventuelt andre forskere som arbeider med liknende problemer. Dette vil også kunne bidra til utvikling av et visst forskningsmiljø omkring de spørsmål som samspillet mellom forskning og politikk reiser, eventuelt med tilknytning til bredere forskningsmiljøer som ikke spesielt behandler utdanningssektoren.

Det arbeidet som er gjort i forprosjektet, kan på en rekke punkter ha interesse også for et bredere internasjonalt publikum. Endel av hovedfunnene bør presenteres på engelsk i internasjonale tidsskrifter. Det vil også kunne bidra til videre utvikling av internasjonale kontakter for de forskere som vil arbeide videre med disse spørsmålene i Norge.

De ulike delprosjektene vil kunne bringe fram materiale som kan ha konkret interesse for politiske myndigheter og forskningsmiljøer i Norge, og spesielt da innenfor utdanningssektoren. Det vil også ha betydelig interesse å kartlegge hvordan andre land har organisert sin utdanningspolitisk relevante forskning med sikte på en fruktbar kommunikasjon mellom forskning, politikk, administrasjon og profesjonell yrkesutøving. Det er her store variasjoner landene imellom, og de enkelte land har også ofte endret sin organisasjonsstruktur for å oppnå et mer effektivt fungerende system. Det vil kunne ha betydelig interesse å belyse disse forholdene, og de internasjonale erfaringer som ligger bak endringer i nasjonal politikk og organisering. Dette kunne så ses i sammenheng med en bedring av mulighetene for et mer effektivt samspill i Norge til fordel for alle parter. Et utredningspreget arbeid på dette området vil være en naturlig del av prosjektet Utdanningspolitikk og forskning.

Ekspedisjonssjef Kjell Eide er villig til å påta seg disse oppgavene. Det vil anslagsvis kreve en halvdagsstilling (på pensjonisttariff, som vil utgjøre ca. 50.000 kroner pr.år.). Driftsutgiftene kan anslås til 100 - 150.000 kroner, avhengig av hvilken vekt en legger på koordineringsfunksjonen.